

W.V. QUINE
J.S. ULLIAN

Țesătura opiniilor

Traducere de Mircea Dumitru

POLIROM
2021

Cuprins

<i>Nota traducătorului</i>	7
<i>Prefață</i>	11
Capitolul 1. Introducere	13
Capitolul 2. Opinia și schimbarea opiniei	21
Capitolul 3. Observația	35
Capitolul 4. Opinii evidente prin ele însele	55
Capitolul 5. Mărturia	75
Capitolul 6. Ipoteza	93
Capitolul 7. Inducția, analogia și intuiția	119
Capitolul 8. Confirmarea și infirmarea	137
Capitolul 9. Explicația	153
Capitolul 10. Persuasiunea și evaluarea	175
<i>Lecturi recomandate</i>	195
<i>Glosar</i>	199
<i>Index</i>	203

De fapt, așa cum am remarcat, nici chiar adevărurile teoriei elementare a numerelor nu sunt, după cum se pare, derivabile în general prin proceduri evidente prin ele însele pornind de la adevăruri evidente prin ele însele. Datorăm înțelegerea acestui fapt teoremei lui Gödel, care nu era cunoscută filosofilor din vremuri mai îndepărtate.

Ce se poate spune, atunci, despre adevărurile asupra naturii? Ar putea fi, oare, și ele derivabile tot prin proceduri evidente prin ele însele pornind de la adevăruri evidente prin ele însele și de la observații? Cu siguranță că nu. Să considerăm cea mai banală generalizare scoasă din observații: că girafele sunt mute, că apa de mare este sărată. Inferăm aceste lucruri din observațiile noastre cu privire la girafe și la apa de mare deoarece ne așteptăm în mod instinctiv ca ceea ce este adevărat despre toate cazurile observate să fie adevărat și despre celelalte cazuri. Principiul folosit aici, departe de a fi evident prin el însuși, nu conduce întotdeauna la generalizări adevărate. A funcționat pentru girafe și apa de mare, dar ne-ar fi condus la ceva greșit, dacă am fi inferat pornind de la o sută de observații cu privire la lebede că toate lebedele sunt albe.

Astfel de generalizări depășesc deja ceea ce poate fi demonstrat pe bază de observații și de adevăruri evidente prin ele însele, aplicând proceduri evidente prin ele însele. De altminteri, astfel de generalizări constituie, totuși, doar o mică parte a științelor naturii. Teoriile despre molecule și atomi nu sunt corelate cu nicio observație în modul direct în care generalizările despre girafe și apa de mare

sunt corelate cu observațiile privitoare la girafele mute și la apa de mare sărată.

Se recunoaște în prezent că deducția din adevăruri evidente prin ele însele și din observații nu este singura cale către adevăr și nici măcar către opinia rezonabilă. Un alt factor dominant, în știința temeinică precum și în viața zilnică, este *ipoteza*. Într-un cuvânt, ipoteza este o coniectură; dar poate fi o coniectură inteligentă.

Face parte din rigoarea științifică să recunoaștem o ipoteză drept ipoteză și apoi să obținem maximum din ea. Odată ce am acceptat faptul că observațiile noastre și adevărurile noastre evidente prin ele însele, luate împreună, nu sunt suficiente pentru a prezice viitorul, elaborăm ipoteze pentru a compensa deficitul.

Numind o opinie ipoteză, nu spunem nimic despre ce anume este vorba în ea, nici cât de ferm este îmbrățișată sau cât de bine este întemeiată. Numind-o ipoteză, sugerăm mai degrabă ce gen de temeuri avem pentru a o adopta sau împărtăși. Oamenii adoptă sau susțin o ipoteză pentru că ea ar explica, dacă ar fi adevărată, unele lucruri pe care ei le cred deja. Dovezile în favoarea ei sunt căutate în consecințele ei. De pildă, să revenim la povestea polițistă din capitolul 2. În acele pagini ne-a preocupat schimbarea opiniilor în funcție de apariția unor noi dovezi. Dar cum ar fi trebuit să privim la început opinia pe care noile dovezi ne-au făcut să o abandonăm? Ea era o ipoteză. Era opinia că cel care a comis crima era Cabot și a fost, o vreme, cea mai bună ipoteză pe care am putea-o concepe pentru a explica împrejurări precum crima, faptul

că lucrurile victimei erau neatinse, înregistrarea lui Abbott în registrul hotelului și mărturia cumnatului lui Babbitt. Iar apoi, când Cabot a fost văzut la televizor, ceea ce am făcut a fost să încercăm să concepem o nouă ipoteză plauzibilă care ar putea explica spectrul de împrejurări lărgit.

O ipoteză, dacă este reușită, este o stradă cu două sensuri, unul spre înapoi, pentru a explica trecutul, celălalt spre înainte, pentru a prezice viitorul. Ceea ce încercăm să facem prin elaborarea de ipoteze este să explicăm unele evenimente, care altfel ar fi lipsite de explicație, inventând o poveste plauzibilă, o descriere sau istorie plauzibile ale porțiunilor relevante ale lumii. Ce anume contează în favoarea unei ipoteze nu este ușor de spus. Putem reține cinci virtuți pe care le poate avea, în diferite grade, o ipoteză.

Prima virtute este *conservatorismul*. Pentru a explica evenimentele pentru care o inventăm, ipoteza ar putea eventual intra în conflict cu unele dintre opiniile noastre anterioare; dar cu cât sunt mai puține aceste opinii, cu atât mai bine. Ca și acceptarea oricărei opinii, acceptarea unei ipoteze impune, bineînțeles, respingerea oricărei opinii care intră în conflict cu ea. Cu cât se impun respinse mai puține opinii anterioare, cu atât – *ceteris paribus* – este mai plauzibilă ipoteza.

Adesea, dispunem de câte o ipoteză care nu intră în conflict cu nicio opinie prealabilă. De pildă, punem zgomotul auzit la ușă pe seama corespondenței aruncate în cutia poștală. Într-un astfel de caz conservatorismul este, de obicei, prevalent; nu prea ne lăsăm tentați de ipoteze care perturbă opinii prealabile, dacă nu e neapărată nevoie de

astfel de ipoteze. Virtutea conservatorismului merită să fie remarcată mai degrabă atunci când se produce ceva ce în mod evident nu poate fi reconciliat cu opiniile noastre anterioare.

Un astfel de caz survine atunci când prietenul nostru, magicianul amator, ne spune ce carte am tras din pachet. Cum a făcut-o? Poate că la noroc, o șansă din cincizeci și două; dar asta intră în conflict cu opinia noastră rezonabilă, chiar dacă tacită, că el nu s-ar fi oferit să facă ceva ce depinde de un astfel de noroc. Poate cărțile erau marcate; dar aceasta intră în conflict cu opinia noastră că el n-a avut acces la ele, pentru că sunt cărțile noastre. Poate că a tras cu ochiul sau a întors-o cu o mișcare rapidă a mâinii; dar asta intră în conflict cu credința noastră că am fi băgat de seamă. Poate că a făcut apel la telepatie sau clarviziune; dar aceasta ar echivala cu destrămarea întregii noastre țesături de opinii. Conservatorismul ne îndeamnă să credem că e vorba de prestidigitație.

Având inerția de partea sa, conservatorismul este în general facil. Dar este și o strategie sănătoasă, din moment ce la fiecare pas sacrifică cât de puțin posibil din materialul doveditor pe care se sprijinea până atunci sistemul nostru de opinii luat în ansamblu. Adevărul poate fi, într-adevăr, foarte îndepărtat de sistemul nostru actual de opinii, așa încât s-ar putea să fie nevoie de un lung șir de pași conservatori pentru a atinge ceea ce ar fi putut fi atins printr-un salt temerar. Cu cât e mai mare saltul, totuși, cu atât mai serioasă poate fi eroarea unghiulară a direcției în care mergem. În cazul unui salt în întuneric, probabilitatea

unei aterizări fericite este sever limitată. Conservatorismul prezintă avantajele unei răspunderi limitate și un maximum de opțiuni viabile pentru fiecare mișcare ulterioară.

Virtutea a doua, strâns înrudită cu conservatorismul, este *modestia*. O ipoteză este mai modestă decât altă ipoteză, dacă este mai slabă în sens logic: dacă este implicată de către cealaltă, fără să o implice. O ipoteză *A* este mai modestă decât ipoteza conjugată *A* și *B*. De asemenea, o ipoteză este mai modestă decât o alta dacă este mai banală: adică, dacă evenimentele pe care le asumă că s-au întâmplat sunt de un gen mai uzual și familiar, așadar evenimente la care ne așteptăm mai mult să se producă.

Să presupunem, de pildă, că cineva ne sună la telefon și încheie prin a-și cere scuze pentru că a format un număr greșit. Vom face presupunerea că a greșit și nu că era un hoț care voia să vadă dacă este cineva acasă. Dintre cele două, aceasta este ipoteza mai modestă, neîndemânarea fiind ceva răspândit. Am putea greși, căci și actele criminale sunt foarte răspândite. Dar cu toate acestea, neîndemânarea fiind mai răspândită, ipoteza neîndemânării se plasează mai bine în privința modestiei decât ipoteza hoției.

Noi în mod obișnuit practicăm modestia, fără a ne da seama, când identificăm obiecte recurente. Fără a ezita, ne recunoaștem mașina în locul în care am parcat-o, deși s-ar fi putut să fie tractată și o altă mașină de același model ar fi putut să fi fost parcată în acel loc. Presupunerea că mașina este a noastră este ipoteza mai modestă, deoarece

a rămâne nemișcat este un fenomen mai uzual și familiar decât combinația alternativă.

Sfatul pe care ni-l oferă îndeobște modestia este că lumea mai probabilă este lumea mai leneșă. Să presupunem, adică, o activitate atât de redusă cât este suficient pentru a da seamă de aparențe. Modestia nu se rezumă la acest aspect. Ea nu se aplică ipotezei preferate în exemplul cu telefonul, deoarece nu s-a făcut presupuziția că Dl Neîndemânatic este mai puțin activ decât cineva care ar fi putut pune la cale o spargere. Modestia intervine în acel caz doar pentru a păstra asumțiile la un nivel scăzut și nu pentru a presupune efectiv lipsa de activitate. În schimb, în exemplul mașinii parcate ipoteza modestă presupune în mod expres că avem de-a face cu mai puțină activitate decât în cazul contrar. Aceasta este o strategie care ghidează știința la fel de mult ca și gândirea comună. Ea a fost chiar încorporată într-un principiu explicit al mecanicii sub numele de lege a minimei acțiuni.

Nu este necesar să tragem o linie rigidă de demarcație între modestie și conservatorism. Dar prin prima virtute, am avut în vedere conservatorismul numai într-un sens literal – conservarea opiniilor trecute. Astfel, chiar dacă prima virtute – compatibilitatea cu opiniile trecute – este atinsă până la perfecțiune, tot ne rămân grade de modestie între care să alegem; deoarece atât o ipoteză cuminte, cât și una extravagantă ar putea fi compatibile cu toate opiniile anterioare.

Modestia, la rândul ei, trece gradual în virtutea a treia, *simplitatea*. Considerațiile de simplitate devin în mod